

Igényhalmazatok a szerződésszegési jogkövetkezmények rendszerében, különös tekintettel a Ptk. 6:145. §-ára

szerződésszegés – kártérítés – igényhalmazatok – szerződési jog prioritása – szigorú felelősség

A *Polgári Törvénykönyv 6:145. §-a kizárja a szerződésszegésből eredő kártérítési igénynek ugyanazon kötelezettel szembeni szerződésen kívüli kártérítési felelősségi alpra helyezését, röviden szólva a párhuzamos igényérvényesítést.* Jelen tanulmány arra tesz kísérletet, hogy az *igényhalmazat és a törvényhalmazat* polgári anyagi jogi kategóriáin túlmenően megvizsgálja a *szerződésszegésből fakadó és más jogi alapon fennálló jogkövetkezmények* viszonyát. Ezt követően nagyító alá veszi a szerződésszegés fogalmi körét, a versengő jogcímen alapuló kártérítési igények halmazati kérdéseire adott egyes megoldásokat, amelyek a kontraktuális jogi alap prioritását kívánják biztosítani, így különös tekintettel a francia jog *non-cumul szabályára*, a *Közös elvi keretrendszer javaslatára* és *egyes európai államokban alkalmazott megoldásokra*. E tanulmány röviden kitér két olyan területre is, ahol a kontraktuális és deliktális kártérítési halmazati problémák és a Ptk. fent említett szakaszának alkalmazása különösen jelentős problémákat szülhet.

Végezetül a 6:145. § feloldására tett javaslat mellett jelen tanulmány egyéb szabályozási alternatívákat, azok lehetséges hatásait is megvizsgálja.

1. Igényhalmazatok, különösen a szerződési jogban

1.1. A fogalom meghatározására tett kísérlet

A szerződési kötelmeket érintő igényhalmazatok körében tett vizsgálódásokat megelőzően tisztázni szükséges az *igényhalmazat és törvényhalmazat fogalmát*, elhatárolhatók-e a fogalmak egymástól, és ha igen, hogyan. E kérdések kifejtését le is kell azonban szűkíteni az anyagi jogiakra, egyrészt terjedelmi okoknál fogva, másrészt a polgári perrendtartás nyomán változó eljárásjogi szemléletre.¹

* Dr. Pusztahelyi Réka egyetemi adjunktus, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Polgári Jogi Tan-
szék, reka.pusztahelyi@gmail.com.

¹ Lásd részletesebben PRIBULA László: Szükséges-e a tárgyi keresethalmazat korlátozása? *Jogtudományi Közlöny*, 2016/2, 77–86. Vesd össze: A polgári perrendtartásról szóló törvény tervezete, 2016. április 11.

Szladits Károly az igényhalmazatot azon esetként határozza meg, amikor egymás mellett több igény áll fenn ugyanarra a szolgáltatásra. „Az igényeknek ez a kapcsolata előáll, amikor a jogosultnak különböző tényállásokból több azonos igénye fakad ugyanazon kötelezett ellen.”² Szladits az igényhalmazat kategóriájától élesen elkülöníti a törvényhalmazatot, amely „valójában nem halmazat, vagyis igénytöbbség, hanem ellenkezőleg, igényegység. Törvényhalmazat esetében az első látszatra lehetséges több fogalmi eshetőség közül a törvény értékelő értelmezésével a bíró választja ki a helyes megoldásra vezető lehetőséget; ezzel szemben igényhalmazatnál a rendelkezésre álló igények közül a jogosult választ.”³

A magyar jogi irodalomban a halmazat problémakörét Fürst László is érintette A magánjog szerkezete c. monográfiájában⁴, amely kapcsán rámutatott arra, hogy a „jogi fogalomrendszer tökéletességének fantómja” sokkal élesebben mutatkozik meg a halmazatok, mint a jogházagok eseteiben. A törvényhalmazat eseteinek az alábbi csoportosítását tárja elénk: 1. Jogszabályegységről akkor beszélhetünk, ha csak egy olyan jogszabály van, amely az adott esetre ráillik. 2. Különlegesség (specialitás) esetében az adott esetre illő általános és különös szabály közül a különös jogszabály alkalmazása a logikai megoldás. 3. Jogszabályelnyelés (konzumció) esetében az adott tényállásra két jogszabály fogalmi köre illik, amelyek részben átfedik egymást. Tiszta logikai megoldás Fürst értékelése szerint itt nem lehetséges. 4. Eszmei halmazat esetében a tényállásra ráillő jogszabályok nincsenek egymással kapcsolatban, csak a konkrét esetben, esetcsoportban találkoznak. Ekkor „a logikailag egyenlően alkalmazható jogszabályok összeütközését közvetlen értékeléssel kell eldönteni” – fejtí ki.

Lów Tibor igényhalmazat alatt azon eseteket érti, amikor egy igénynek több jogi alapja lehet, de mindegyik külön-külön is elegendő arra, hogy az egyébként egyszer járó szolgáltatás teljesítése követeltessék. Az igényhalmazatok előfordulását azon esetekre vetíti, ahol ugyanazon szolgáltatásra egy dologi és egy kötelmi igény adott, de gyakori két kötelmi igény halmazata is. Ha a kötelmi igénynél két szerződéses vagy szerződési és nem szerződéses jogalap áll szemben egymással, az igény mindkét jogalapon érvényesíthető.⁵ Ha mindkét jogalap „nem szerződéses”, rendszerint kizárják egymást, mert az egyik a másikhoz képest különös jogszabályon alapszik. Lów tehát ebben a halmazati kérdésben logikai úton a speciális tárgyi felelősség alkalmazása mellett teszi le a voksát, amely kizárja az általános felelősségi szabály alkalmazhatóságát.⁶

173. §. http://www.kormany.hu/download/c/4c/a0000/20160411%20Pp%20el%C5%91terjeszt%C3%A9s_honlapra.pdf#%21DocumentBrowse (a továbbiakban: A polgári perrendtartásról szóló törvény tervezete) (2016. 07. 07.).

² SZLADITS Károly: Magánjogi helyzetek. In: Szladits Károly (szerk.): *Magyar Magánjog I. Általános rész Személyi jog*. Grill Kiadó, Budapest, 1941, 205.

³ SZLADITS: i. m., 206.

⁴ FÜRST László: *A magánjog szerkezete*. Grill Kiadó, Budapest, 1934, 119.

⁵ Lów Tibor: Igények halmazata. *Jogtudományi Közöny*, 1932/23, 140.

⁶ Ismert körülmény, hogy a régi Ptk. szerinti bírói gyakorlat eltérő álláspontot képviselt, hiszen akár szerződési jogviszonyban álló károsult és üzemben tartó viszonylatában, akár attól függetlenül a veszélyes üzemi felelősséget megállapíthatónak látták, a károsult párhuzamosan érvényesíthette a számára kedvezőbb jogi

Fürst fentebb idézett művében kitér arra is, hogy a fogalmi fokozatokkal mért vétesség milyen nehezen leküzdhető akadályokat állít a törvény- vagy igényhalmazat eseteiben, így abban a kérdésben, hogy a konkrét tényállás deliktumnak vagy ügyletszegésnek minősüljön-e. A minősítésen múlik ugyanis a gondosság megkívánt mértékének meghatározása.

Tolmácsolása szerint a német szakirodalom alapvetően megosztott volt abban a kérdésben is, hogy törvényhalmazatként vagy igényhalmazatként kezeljék az ügyleti és deliktuális igények ütközését. „*A törvényhalmazat konstrukciója logikailag megoldja a kérdést.*”⁷ A *lex specialis* elve alapján a konkrét tényállás egyik vagy másik fogalmi körben helyet kap, Fürst azonban figyelmeztet a tiszta logikai értékelésben rejlő buktatókra: Hogy a konkrét tényállást melyik fogalmi osztályba soroljuk, ez egyúttal nem biztos, hogy helyesen mutatja meg a vétesség fokának törvényhozói értelmezését, 1. mivel a jogalkotó mind a deliktuális, mind az ügyletszegés fogalmi körének kiképzésénél a tiszta esetekben gondolkodott. Továbbá 2. az egyik igény kizárása azzal jár, hogy szemet kell hunynunk a konkrét rendelkezés szempontjából irreleváns, de egyébként jelentős tényálláselemek felett, hiszen azok a másik igény elvont tényállására rezonáltak. Ezen túlmenően 3. a megkívánt gondosság mértékéhez az irányadó (egyik vagy másik fogalmi körnél kiképzett) kazuisztika sem felhasználható. „*A konkrét betöltés tehát mindenképpen friss értékelést kíván.*”⁸

Szladits, Fürst és Löw eltérő megközelítése egyaránt érzékelteti azt a problémát, hogy a tiszta logikai síkú értékelés mellé hogyan lép be a konkrét élethelyzet egyedi értékelése, és formálja át a minősítést. Különösen igaz azokban az esetekben, amikor a kártérítési felelősséget megalapozó felróhatóság, felelősségi mérce alapját jelentő gondosság mértékének meghatározása múlik azon, hogy a kártérítési igény melyik felelősségi alpra, deliktuális vagy kontraktuális alpra helyezett. Lejjebb röviden kifejtjük azon meglátásunkat, itt csak jelezni kívánjuk, hogy ez okból sem érthetünk egyet a Ptk. miniszteri indokolásában foglalt azon érveléssel, miszerint a szerződésszegésért való felelősség és veszélyes üzemi felelősség, vagy akár a termékfelelősség mércéje közel azonos szintre emelkedett. E kiindulópontból szemlélve sejlik fel a Ptk. 6:145. §-ába foglalt párhuzamos igényérvényesítést kizáró szabálynak a sokkal súlyosabb jövőbeli kihatása.

Teljesen eltérő nézőpontból szemlélődik Beck Salamon akkor, amikor nem a jogalapok közötti versengés, hanem a különböző jogcímek egymás mellett való alkalmazását fogalmazza meg a kettősfedelű igény kategóriájában.⁹ Ahogyan arra Leszkoven László is tisztán rámutat,¹⁰ a kettősfedelűség ezen túlmenően „*nem egyszerű jogcímkettősség, sokkal inkább együttesség, jogi alapok egyidejű és egymásra támaszkodó jelenléte.*” Leszkoven példaként a tartást pótló járadék (6:529. §),

alapon a kártérítési igényt, és ha a különös felelősségi alapon már a kár nem volt megítélhető (elévülés folytán), akkor az általános felelősségi szabályok alapján erre még sor kerülhetett.

⁷ FÜRST: i. m., 177.

⁸ FÜRST: i. m., 177.

⁹ BECK Salamon: Kettősfedelű igény. *Jogtudományi Közöny*, 1949. szeptember 29., 391–392.

¹⁰ LESZKOVEN László: A 'kettősfedelű igények' mai megközelítésben. In: Pusztahelyi Réka (szerk.): *Emlékkötet Beck Salamon születésének 130. évfordulójára*. Miskolci Konferenciák 2015, Novotni Alapítvány, Miskolc, 2015, 75–86.

a szerződésszegéssel okozott kár átalányozása és a továbbfolyó bér [6:341. § (3) bekezdés] jelenségeit emeli ki.

Az igényhalmazatra adott jogirodalmi meghatározások közös jellemvonása, hogy *halmazat alatt csak azon eseteket értik, amikor ugyanarra a szolgáltatásra áll fenn egymás mellett több igény*. Mivel azonban a szolgáltatások részbeni azonosságával, pontosabban az érdeksérelem részben eltérő orvoslásával is számolhatunk, ezért szükségesnek érezzük kiterjeszteni az igényhalmazatok kategóriáját minden olyan esetre, ahol a bekövetkezett érdeksérelem helyreállítására ugyanazon vagy eltérő jogi alapon több jogi eszköz áll rendelkezésre. Ily módon ezen előfordulások között csoportok képezhetőek.

1.2. Az igényhalmazatok kezelése

Közelebb lépve konkrét témánkhoz, szükséges megvizsgálnunk azokat a lehetőségeket, amelyek a jogosult által konkrét érdeksérelem orvoslására érvényesíthető igények egymáshoz való viszonyát jellemezhetik.

Megvalósulhat *tényleges igénykumuláció*, értve ez alatt azon eseteket, amikor a jogosult azonos jogcímen vagy eltérő jogcímen fennálló igényeit együttesen érvényesítheti. Ekkor nem áll fenn kötelező vagylagosság, mindamellett a választás joga továbbra is megilleti. Így a személyiségi jogsérelemből fakadó egyes igények párhuzamos érvényesíthetősége rendszerint lehetséges.

Tulajdonképpen igényhalmazatok esetében is előállhat kumuláció, így például a kötbér és a kártérítés viszonylatában, mert – *Szladi*s előadása szerint – ekkor a két igény csak részben azonos: a jogosult a kötbért meghaladó kára megtérítését követelheti. Részbeni azonosságot érzékelhetünk ugyanígy a foglaló és a kártérítési igény viszonylatában: a foglaló elveszése/megfizetése a szerződésszegés jogkövetkezményei alól nem mentesít, de a foglaló összegét a kötbérrel együtt a kártérítés mértékébe be kell tudni.

A *jogcímek alternatívitása* azt jelenti, hogy a kontraktuális felelősség területén kívül eső, ugyanarra a szolgáltatásra (kártérítésre) irányuló különböző *jogcímek közötti választás* lehetősége a jogosultat általában megilleti (például eldöntheti, hogy az általános felelősségi alakzatra vagy a veszélyes üzemi felelősségre alapítja a keresetét). A vagylagos jogcímek közötti versengés megvalósul tehát.

A *párhuzamos érvényesítést korlátozó viszonyként* értékelhetjük azt az esetet, ha – tipikusan a valódi igényhalmazat körében – a vagylagosan érvényesíthető jogcímek közötti versengést, választási jogot jogszabályi rendelkezés vagy a felek megállapodása korlátozza, sorrendhez köti. Ilyen kétlépcsős sorrendiséget szab a Ptk. a kellékszavatossági igények érvényesítésére (6:159. §), sőt a tartalmában részben eltérő hibás teljesítési kártérítési igényt is a tapadó károk vonatkozásában (6:147. §) kötelezően besorolatja a kellékszavatossági igények rendszerébe. Prioritási szabályt állapít meg szintén a hibás teljesítés miatti kötbérre, miszerint e kötbér mellett

már kellékszavatossági igényt a jogosult nem érvényesíthet.¹¹ Nem kizárt viszont, hogy a jogosult elsősorban a kellékszavatossági igényt érvényesítse, majd azt követően (annak sikertelensége folytán továbbra is fennálló érdeksérelme orvoslására) a kötbérvételezését.

Az igények erőssorrendjét meghatározó kérdés ezenkívül, hogy *állíthatunk-e fel rangsort a kötelmi igények között*. Novotni Zoltán, Bíró György és Leszkoven László¹² a kötelmek egyenértékűségét vallotta, és már az új Ptk. alapján más szerzők, így Menyhárd Attila¹³ is amellett érvel, hogy a jogalap nélküli gazdagodás nem szubszidiárius tényállás. Így sem a felek közötti szerződéses viszony, sem a kártérítési igény érvényesítése nem zárja ki elviekben az érvényesíthetőségét, mégis féltő, hogy a bírói gyakorlat továbbra is a gazdagodási igényt „hátrébb” sorolja, és annak érvényesíthetőségét jelentősen korlátozza olyan esetkörökre, ahol más jogcímen a sérelem nem orvosolható.

Az egyidejűleg kontraktuális és deliktuális alapon is fennálló *kártérítési igények* vonatkozásában azonban – egyben feltételezve a kártérítés mint szolgáltatás azonosságát – a Ptk. nem pusztán prioritási szabályt fogalmaz meg, egyáltalán nem ad választási lehetőséget a jogosultnak (károsultnak), és ezáltal a bírói minősítés lehetőségétől is elzárja. A Ptk. 6:145. §-a a *párhuzamos igényérvényesítés lehetőségét*, pontosabban a deliktuális jogi alapot *kizárja* (az ún. *non-cumul* szabály): *A jogosult kártérítési igényét a kötelezettel szemben akkor is a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint érvényesítheti, ha a kár a kötelezett szerződésen kívül okozott károkért való felelősségét is megalapozza.*

2. Szerződésszegési szankciók és a kártérítési követelés kontraktuális alapja

2.1. Szerződésszegési szankciók és kártérítésen kívüli egyéb igények halmazata

Asztalos László a szerződésszegési szankciókat általánosan így jellemzi: *A szerződésszegések szankcionálása nem a szankciók intézményesedése útján, hanem a különböző szankciók feltételeinek (tipikus szerződésszegési formák) intézményesedése útján alakul ki és megmarad differenciáltságában.*¹⁴

A *non-cumul* szabály alkalmazási körén *kívüli esetekben*, tehát mindaddig, amíg a szerződésszegésből fakadó, de a kártérítésen kívüli egyéb igények halmazát vizsgáljuk, vagy amíg a szerződéstől/szerződésszegéstől független alapon fennálló kártérítésen kívüli jogkövetkezmények és a szerződésszegés egyéb jogkövetke-

¹¹ LESZKOVEN László: A szerződést megerősítő mellékkötelezettségek. In: Barzó Tímea–Juhász Ágnes–Leszkoven László–Pusztahelyi Réka (szerk.): *Kötelmi jog – A kötelmek közös és a szerződés általános szabályai*. Novotni Alapítvány, Miskolc, 2015, 319.

¹² LESZKOVEN László: Első rész. I. fejezet. In: Barzó–Juhász–Leszkoven–Pusztahelyi: i. m., 27.

¹³ MENYHÁRD Attila: Szerződés, kártérítés és jogalap nélküli gazdagodás. In: Pusztahelyi Réka (szerk.): *Emlékkötet Beck Salamon születésének 130. évfordulójára*. Miskolci Konferenciák 2015, Novotni Alapítvány, Miskolc, 2015, 47.

¹⁴ ASZTALOS László: *A polgári jogi szankció*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1966, 344.

ményei konkurálnak, addig ezen igényhalmazatokra a *non-cumul* szabály nem hat ki. A Ptk. a sérelmet szenvedett félre és a bíróságra bízta a jogkövetkezmények alkalmazását. A *Szakértői Javaslat* is rögzítette elvi éllel, hogy „*ha a fél az érdeksérelmét a szerződésszegés jogkövetkezményein kívül más jogcímen is orvosolhatja, választhat, hogy mely jogkövetkezményeket kívánja alkalmazni*”.¹⁵ E rendelkezés azonban a magyarázat szerint elsősorban a szerződési jogviszonyra tekintettel fennálló egyéb, például szerződés érvénytelensége, vagy a tájékoztatási kötelezettség megsértése miatti következményekre koncentrált, és hallgatott az egyéb jogi alapon fennálló vagy akár a deliktuális kártérítési igényekről. A szabályozásban a jogalkotó egyértelműen a párhuzamos igényérvényesítés mellett tette le voksát.¹⁶ A Ptk. kommentárirodalmában Kemenes István is rögzíti, hogy a szerződésszegés általános következményei természetüknél fogva halmazatosan is érvényesíthetők, továbbá a jogosult más konkuráló jogcímet (például érvénytelenséget) is megjeleníthet. Magában foglalja annak lehetőségét is, hogy a jogosult a szerződésszegés alapján érvényesített bármely igénye mellett kártérítési igénnyel is élhet.¹⁷

Itt kell megjegyeznünk, hogy a szerződésszegő magatartás a tipikus vagyoni/teljesítési érdeken túlmenően *speciális jogi érdek sérelmét is okozhatja* (például testi épség, titokjog, szerzői jog vagy más szellemi alkotáshoz fűződő jog).¹⁸ Hozzá kell azonban fűznünk, hogy a felhasználási vagy licencszerződések megszegésével összefüggő, továbbá egyéb jogbitorlási ügyekben érvényesített gazdagodási igényeket természetükre nézve a kommentárirodalom¹⁹ a Ptk. alapján érvényesíthető jogalap nélküli gazdagodási igényektől eleve megkülönbözteti. *Speciális halmazati problémák jelentkeznek* a szerződésszegéssel okozott személyiségi jogsértés jogkövetkezményei körében is. A kártérítésre és sérelemdíjra kötelezés azonban nem zárhatja ki a jogsértéssel előállt vagyoni előnynek az alaptalan gazdagodás szabályai szerinti visszafizetésére irányuló igény érvényesítését.

¹⁵ Ptk. 5:117. § (3) bekezdés.

¹⁶ Vékás Lajos (szerk.): *Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez*. CompLex, Budapest, 2008, 803–804.

¹⁷ KEMENES István: Hatodik Könyv Második rész X. Cím XXII. fejezet, A szerződésszegés általános szabályai. In: Vékás Lajos–Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, 1525.

¹⁸ Faludi Gábor előadásában a szellemi tulajdon védelmi igényeket és a Ptk. rendelkezéseit összevetve a jogalap nélküli gazdagodási igények és a kártérítési igények a deliktuális vagy kontraktuális alapon való fennállást vizsgálta meg részleteiben. Vesd össze: <https://www.youtube.com/watch?v=rnS0-94V-VA> videó. Az előadás: http://www.hvgorac.hu/sites/portal/szeminarium/Vedjegy_jog_20150331_FaludiG.pdf (2016. 05. 27.).

¹⁹ Így a bírói gyakorlat védjegybitorlás következményei rendszerében megjelenő gazdagodási igények a Ptk. szerinti jogalap nélküli gazdagodástól való alapvető eltéréseként érzékeli azt, hogy a megtérítendő gazdagodás minimuma minden esetben az a fiktív licencdíj, amit a jogsértő akkor fizetett volna, ha a felek védjegyhasználati szerződést kötöttek volna. Vesd össze: LENDVAI Zsófia: Vtv. 27. §-ához fűzött magyarázat. In: Faludi Gábor–Lukács Péter (szerk.): *A védjegy törvény magyarázata*. HVG-ORAC, Budapest, 2014, 283.

2.2. A szerződésszegés fogalma az új Ptk. alapján

Vizsgálatunk kiindulópontjaként a Ptk. azon szabályozása szolgál, amely szerint a *szerződés megszegését jelenti* bármely kötelezettség szerződésszerű teljesítésének elmaradása (6:137. §). Így nemcsak a főszolgáltatás teljesítéséhez kapcsolódó *főkötelezettségek*, hanem a *kísérő vagy mellékkötelezettségek* szerződésszerű teljesítésének elmaradása is szerződésszegésnek minősül.

A szerződésszegést tehát önmagában a fenti tény beállítja, a Ptk. rendelkezése alapján nem kell vizsgálni, hogy a szerződés megszegése eredményez-e tényleges érdeksérelmet a szerződő fél oldalán. Ellenben a szerződésszegés jogkövetkezményeinek érvényesülését már befolyásolja az arányosság követelménye: „*A szerződésszegés jogkövetkezményeinek feltételeinél a törvény érvényesíti azt az elvet, amely arányosságot követel meg a sérelem jellege, nagysága és a szankció között.*”²⁰ Mindez különösen indokolt a bagatell mértékű hibás teljesítés, a késedelem és más szerződésszegő magatartásnál az érdekmúlás vizsgálata körében. Figyelemmel kell lennünk itt a Ptk. azon további rendelkezésére is, miszerint a szerződésszegésért való felelősség szabályai szerint követelheti a jogosult a vagyonában a szerződés teljesítése során okozott károk megtérítését (6:146. §). A törvényszövegből tehát olyan értelmezés olvasható ki, hogy nem foglal állást ezen magatartásokról a tekintetben, hogy szerződéses kötelezettség megszegését jelentik-e vagy attól függetlenül, *pusztán az ezen magatartásokkal okozott károk megtérítésére vonatkozó szabályokat határozza meg.*

A Ptk. nem hivatalos miniszteri indokolása szerint itt a célkitűzés az volt, hogy világosan kijelöljék a kontraktuális felelősség határait, és az olyan esetekben, amikor nem egyértelmű a magatartásnak szerződésszegésként való minősítése (különösen, ha teljesítési deliktumról, azaz a teljesítés során okozott károkról van szó), a Ptk. e minősítési kérdés kiegészítésére a szerződésszegésért való felelősség szabályait rendelje alkalmazni. Általánosságban rögzítenünk kell viszont azt a megállapítást, hogy önmagában a szerződéses jogviszony fennállta az adott károkozó magatartás miatti kontraktuális felelősség megalapozásához, a konkrét károkozási tényálláselemek figyelembevétel nélkül nem elegendő.

Kitekintve az Európai Unió tagállamainak vonatkozó szabályozási megoldásaira, azt tapasztalhatjuk, hogy számos tagállam joga szerint a szerződésből jogilag nevesített mellékkötelezettségek fakadnak, amelyek a főkötelezettségtől, a főszolgáltatástól függetlenül, ezáltal bármely szerződéses viszonyban fontossá válnak. *Von Bar* megállapítása az, hogy minél ambiciózusabb egy jogrendszer a szerződés által kialakítottan elvárt főszolgáltatástól független érdekeket védő mellékkötelezettségek kifejlesztésében, annál nagyobb gyakorlati hangsúlyt helyez a vonatkozó kereset-halmazati, versengő halmazati szabályokra, amelyek a szerződési és a párhuzamos deliktuális kártérítési szabályok viszonyát részletezik.

Egy *párhuzamos igényérvényesítési kérdést rendező szabályozásnak*, amely fő szabályként prioritást biztosít a szerződési felelősségnek, korlátoznia kell a szerződési jogi felelősség szabályait, feltéve, ha a károsult számára a konkrét esetben a

²⁰ A Ptk. miniszteri indokolása, XXII. fejezet, A szerződésszegés általános szabályai 2. pontja.

szerződésen kívüli felelősség kedvezőbb. Ezért meg kell vizsgálni, hogy meddig terjed a szerződésből fakadó mellékkötelezettségek szabályozása, elismerése.²¹ Von Bar arra keres válaszokat, hogy melyek azok az esetek, amikor a károsult védelme érdekében vagy más okból a szerződési jognak meg kell hajolnia a deliktuális felelősség rezsimje előtt, és el kell ismernie a károsult szerződésen kívüli igényei érvényesítésének lehetőségét is.

2.3. A szerződésszegésből eredő kártérítés természete

Ahogy arra Asztalos László is rámutat, a kártérítés az érdeksérelem legfajlagosabb kompenzációja, a szerződésszegés általános végső szankciója.²² E körben a régi magyar magánjogi irodalomhoz visszanyúlva Besnyő Bernát Grossschmid-glosszájából vett idézetére tekinthetünk:

„Végeredményben a felelősség megállapítása egyenlő annak a megállapításával, hogy a valamilyen meghatározott okból esetleg előálló kár megtérítése az adóst terhelni fogja. Ez a felelősség tehát visszaforduló, retrospectív (mert csak akkor válik aktuálissá, ha a változással járó esemény már bekövetkezett, a kötelezett teljesítés a meghatározott okból már elmaradt, vagy meg nem felelő volt) és causatevő, besodró, amennyiben más módozatú szolgáltatásra, a kártérítésre, kötelez. Nem szűl azonban új kötelmet, nem új causa.”²³

Ugyanígy Beck Salamon is Grossschmid gondolatai alapulvételével a jellegtartó kötelelem egyik példajaként említi a szerződésszegésből fakadó kártérítést. „Az obligációnak kártérítéssé való átfordulása a felsorolt következtetések [így: lejárat, elévülés, viszontkötelezettség, visszatartás, egyetemlegesség, mellékkötelezettek, zálog és a perintézmény] szempontjából az obligáció jellegtartó erejét mutatja, vagyis a felsorolt következtetések akként bírálандók el, mint az eredeti obligációnál.”²⁴

3. A szerződési jog és a kártérítési jog kapcsolódási pontjai, egyes megoldások a határterületi problémák feloldására

Von Bar rámutat arra, hogy a szerződési és a deliktuális felelősségi rendszer gyakorlatilag csak azokban az esetekben válik el egymástól, amikor két, jogviszonyban eredetileg nem álló alany okoz egymásnak kárt. Megállapítása szerint az *alábbi feltételek fennállása mellett beszélhetünk átfedésről*. Így 1. mind a kár kompenzálására irányuló jogi következménnyel járjon és 2. mind a két terület a károsodást szenvedő személy hátrányára beállt kötelezettségszegést felelősségalapító

²¹ Von Bar, Christian–Drobnig, Ulrich (eds.): *The Interaction of Contract Law and Tort and Property Law in Europe*. Sellier, München, 2004, 191.

²² ASZTALOS: i. m., 344.

²³ BESNYŐ Bernát: A naturális szolgáltatás elszegése – Szolgáltatás lehetetlenülése. In: Almási Antal (szerk.): *Glossza Grosschmid Béni: Fejezetek Kötelmi jogunk köréből c. munkájához*. Grill Kiadó, Budapest, 1932, 146.

²⁴ BECK Salamon: *Jellegtartó és jellegvesztő kötelmek – A Polgári jog könyvtára 38. füzet*. Grill Kiadó, Budapest, 1938, 9–10.

tényállásnak tekintse. Ha a szabályok megegyeznek, az anyagi jog szempontjából mindegy, melyikre alapított a kártérítési igény. Ezek az eltérések legfeljebb a nemzetközi magánjog és az eljárásjog szempontjából válnak jelentőssé. Hozzáfűzi, ezek a helyzetek még fontosabbak, ha ugyanúgy mindkét szabály önálló alkalmazása a kompenzációra való jogosultságot megalapozza, de a jogi értékelésben eltérő eredményekre vezetnek. Ezen eltérések miatt minden jogrendszerben el kell dönteni, a két rendszer közül melyik alkalmazása szükséges a konkrét esetben, a másikat megelőzően. Ez a döntés *a konkuráló igényhalmazat* kérdéskörébe tartozik.²⁵

3.1. A francia dogmatika megközelítése és a non-cumul szabály feloldására tett kísérletek, az elv határai

A szerződésszegéssel okozott károk *francia tudományos és gyakorlati jellegű megközelítése a non-cumul szabály* alkalmazásán alapszik. Hasonló ehhez a belga, a luxemburgi és a spanyol szabályozás.²⁶

Ahhoz, hogy megállapíthassuk, mi minősül szerződésszegésnek, fel kell tárnunk, hogy a francia jog alapján melyek azok a kötelezettségek, amelyek a szerződés tartalmát képezik.

A szerződésből fakadó mellékkötelezettségek, mellékhatások vonatkozásában a Code Civil 1135. szakaszának rendelkezése szerint a szerződések nemcsak a kifejezetten kikötött kötelezettségeket (kötelmeket), hanem a természetükből eredően a méltányosság, a szokás és a jogszabályok szerint meghatározott kötelezettségeket is keletkeztetik. A jogszabályi rendelkezésekből adódó kötelezettségek közül van, amelyet eshetőlegesnek (módosíthatónak, kizárhatónak) tartanak, így a Code Civil legtöbb rendelkezése ilyen; addig az újabb jogszabályok által meghatározottak kötelező jellegűek, és a közrendhez tartozó kérdésként kezelik őket. A *méltányosság* elve itt még ellentmondóbb. Alapvetően két kötelezettség keletkezése köthető ehhez: obligation de securité és az obligation d'information. Az obligation de securité, olyan őrző-védő kötelezettséget jelent, amely a szerződő fél személyének és tulajdonának károsodástól való megóvását célozza.²⁷

A védő/biztonsági kötelezettségek a modern joggyakorlatban rendkívül fontosak, és a francia jogászok (jogalkalmazók) hajlandóságát, készségét demonstrálják arra nézve, hogy jogi nyilatkozataikban a társadalmi érdek védelmében a jogi fogalmakat, elvi tételeket módosítsák. E fogalmi kör a munkajogi és személyszállítási jogvitákból épült ki a 19. század fordulóján. A 30-as években ellentétes tendencia volt észlelhető, mely a károsulti érdekekkel szemben a szigorú felelősség megnyirbálását szolgálta. Az *obligation de securité* megalkotásával a gondossági kötelmekben (*obligation de moyen*) a *non-cumul* szabály alkalmazása a károsultat a szigorú felelősség alkalmazásától elzárta, és vétkességi (gondatlansági) alapra

²⁵ Von Bar–Drobnig: i. m., 189.

²⁶ Von Bar–Drobnig: i. m., 191–194.

²⁷ BELL, John–BOYRON, Sophie–WHITTAKER, Simon: *Principles of French Law*. Oxford University Press, Oxford, 2009.

helyezte kártérítési igényét. Ezért a modern jogban a bíróság nem általános szabály alkalmazásával, hanem esetről esetre dönti el, gyakorlatias kiindulópontból, hogy a védőkötelezettség szigorú felelősséget vagy gondossági/vétkességi felelősséget alapoz-e meg.²⁸ Világos azonban, hogy a szerződésen kívüli felelősség felhívása azt kockáztatja, hogy a felek kijátsszák azon szerződési feltételek (szabályok) alkalmazását, amelyek e felelősségi rendszerrel nem állnak összhangban.

A *Catala-terv* (más néven *Avant-projet reformjavaslat*)²⁹ azt a megállapítást teszi, hogy ha egyszer a kereset alapja a szerződésszegés tényében rejlik, akkor szerződéses felelősséget kell szükségszerűen megállapítani. E reformjavaslatban a munkacsoport tehát fenntartotta a *non-cumul* szabályának érvényesülését, azonban azzal a kitételrel, hogy a károsult személyi sérülései kompenzálása érdekében deliktuális alapra is helyezheti kártérítési igényét. A *Code Civil a non-cumul szabályt egyértelműen kógensként szabályozza*, egyik félnek sem engedi meg azt, hogy a számára kedvezőbb felelősségi szabályok kikötése által „kiszerezdjön” alóla.³⁰

A reformjavaslatban megfogalmazott vélemény az volt, hogy a francia jogban a *non-cumul* szabály egyértelmű célja, hogy fenntartsa a kontraktuális és deliktuális felelősségi rezsim különállóságát, valamint hogy a szerződő fél az igényét kizárólag kontraktuális alapra helyezhesse. Ehhez hasonlóan a magyar szabályozásnak ugyancsak szabályozási elve, hogy a károsult a szerződésben meghatározott tartalommal szemben – azt ignorálva – semmilyen esetben se érvényesíthessen kártérítési igényt a kötelezettel szemben a számára nyitva álló deliktuális alapon. – Ezáltal is alátámasztva a szerződési felelősségnek a relatíve szigorú, ám az előreláthatósági klauzula által a szerződéskötéskor kalkulálható károkra korlátozó felelősségi rendszerét. A francia szerződési jog azonban eltérő felelősségi szabályokon nyugszik.

Mindezek alapján arra a megállapításra kell jutnunk, hogy a *non-cumul szabály beépítése a magyar kártérítési szabályrendszerbe nem fog a franciával azonos eredményre vezetni*, ennek ellenére a párhuzamos igényérvényesítés kizárása folytán a magyar bírói gyakorlatnak is számolnia kell a francia gyakorlat által felvetett problémákkal. Az obligation de securité minősítésének és a kártérítési igényre gyakorolt hatásának sokszínűsége egyébként láttatni engedi a felelősségi rendszerek elválasztásából eredő rugalmatlanság enyhítését, a konkrét élethelyzet értékelését.

3.2. A Közös Elvi Keretrendszer Tervezetének megoldása

A *Közös Elvi Keretrendszer Tervezete*, a *Draft of Common Frame of References*³¹ (a továbbiakban: DCFR) a szerződésszegési jogkövetkezmények vonatkozásában rögzíti, hogy a jogosult szabadon választhat az általa érvényesíthető jogkövetkez-

²⁸ BELL–BOYRON–WHITTAKER: i. m.

²⁹ Avant-projet de réforme du droit des obligations – a francia igazságügyi minisztérium 2005. február 22-i jelentése szerinti szövegtervezet Pierre Catala előszavával. Elérhető: http://www.justice.gouv.fr/art_pix/RAPPORTCATALASEPTEMBRE2005.pdf (2015. 03. 03.).

³⁰ Avant-projet de réforme du droit des obligations, i. m., 144–145.

³¹ Von Bar, Christian–Clive, Eric–Schulte–Nölke, Hans (eds.): *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR) Outline Edition*. Sellier, Munich, 2009.

mények közül, és természetüknél fogva egymást ki nem záró igényeket halmazatosan is érvényesíthet. A szerződési és deliktuális alapú kártérítési igények fent említett elválasztására nem itt, hanem a deliktuális felelősség körében kerül sor, a VI. könyv 1. fejezet rendelkezései között, az alkalmazási kör meghatározásával: „c) ezek a szabályok nem alkalmazandók, ha alkalmazásuk ellentmondana más polgári jogi szabályok céljával és d) nem érintik az egyéb jogi alapon érvényesíthető jogkövetkezményeket”.³²

A DCFR Kommentár a c) pontba foglalt szabályt az alábbiak szerint magyarázza: Leszögezi, hogy *általában érvényesül a keresetek szabad konkurrálásának elve*. Ennek előfeltétele, hogy egy és ugyanazon magatartás két vagy több jogterület szabályainak hatálya alá is tartozhat, mint a követelés lényeges feltétele, és a magatartást különbözőképpen kell megítélni a különböző jogi rendelkezések alapján. Szintén megjegyzi a magyarázat, hogy nem minden kötelmi kötelezettség nem teljesítése eredményez szerződésen kívüli felelősséget és nem minden, a szerződő félnek okozott kár az, ami szerződésszegésből ered. Továbbá az elévülés és a megtérítendő károk körében is gyakorlatilag egymást átfedik a szabályok, csak szélsőséges kérdésekben térnek el egymástól.³³

Ezekre a *marginális esetekre koncentrálna* állítja fel azt a szabályt, miszerint a szerződési jog nyerjen prioritást, ha meghatározott esetekben a szerződési jog és a deliktuális felelősség értékei ütköznek, feltéve, hogy a deliktuális szabály egyébként lerontaná a kontraktuális szabály érvényesülését. De a szerződési jogi szabályok prioritását a szerződési jog csak addig a határig követelheti magának, ameddig az a dolgok természetéből következik. Abban az esetben, ha a szerződési jog nem követeli meg a deliktuális szabályok másodlagosságát, a párhuzamos igényérvényesítés szabadsága érvényesül.³⁴

A DCFR szabálya tehát az európai országok többségében fellelhető elvből, az igényhalmazatok lehetőségéből, az igény vagy kártérítési jogi kauzák szabad konkurrálásából táplálkozik. E szempontból tanulságos az *Európai Kártérítési és Biztosítási Jogi Központnak (European Centre of Tort and Insurance Law, ECTIL)* a kártérítési jog egységesítésére irányuló tevékenysége és publikációi, amelyek közül a *szigorú felelősséget tárgyaló kötetben*³⁵ – számos másik mellett – az izraeli jogról adott jelentés is fontos lehet számunkra, különösen arra a kérdésre adott válasza tekintve, vajon a szerződési szabályok korlátozhatják-e a szigorú felelősségi szabályok érvényesülését.

³² Book VI: Non-contractual liability arising out of damage caused to another; Chapter 1: Fundamental provisions; VI.–1:103: Scope of application.

VI.–1:101 (Basic rule) and VI.–1:102 (Prevention)

(a) apply only in accordance with the following provisions of this Book;

(b) apply to both legal and natural persons, unless otherwise stated;

(c) do not apply in so far as their application would contradict the purpose of other private law rules; and

(d) do not affect remedies available on other legal grounds.

³³ Von Bar–Clive–Schulte–Nölke: i. m., 3010–3012.

³⁴ Von Bar–Clive–Schulte–Nölke: i. m., 3011.

³⁵ Koch, B. A.–Koziol, H. (eds.): *Unification of Tort Law: Strict Liability*. Principles of European Tort Law Vol. 6. Kluwer Law International, 2002.

E jelentés szerint az igények konkurálását széleskörűen elismerik, nemcsak a szerződési jogi és a deliktualis kártérítési jogi, hanem a jogalap nélküli gazdagodási igények vonatkozásában is. E szabadságnak határt az szab, ha az adott jogág alkalmazása ellentmondana a másik alkalmazható jogterület alapvető elveinek, így ha a szerződésben kialakított konszenzussal a felek az ugyanolyan típusú szerződésen kívüli felelősségi szabályok alkalmazását kizárták. Hozzáfűzi továbbá Israel Gilead, hogy a kártérítési igénynek eltérő jogi alapon történő érvényesítése az egyes jogszabályok szerint nem szolgálhat az elévülés kikerülésére, ezzel szemben a Legfelsőbb Bíróság engedte, legalábbis egy alkalommal a párhuzamos kártérítési igénnyel.³⁶

4. A magyar kontraktuális felelősségi rendszer egységes és kógens szabályozása

A Ptk. miniszteri indokolása úgy ismerteti a kontraktuális felelősség rendszerét, mint amelyben szorosan összefügg a felelősség alóli mentesülést szigorító és a megtérítendő károk körét az előreláthatóság elvével korlátozó szabály.

A felmerülő igényhalmazati problémákra adott jogalkotói választ Vékás Lajos így magyarázza: „A Ptk. (6:145. §) normatív módon maga rendezi az itt tárgyalt problémát; egyértelműen kizárja az igények kumulációját: a jogosult kártérítési igényét a kötelezettel szemben csak a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint érvényesítheti. Ezzel a törvény elfogadja a francia jogban többséginek tekinthető és Québec új polgári törvénykönyvében (1458. cikk) is elfogadott non-cumul-elvet. E megoldás mögött az a megfontolás húzódik, hogy a kontraktuális kártérítési felelősség az új felelősségi rendszerben annyira közel kerül az üzembentartó felelősségéhez, hogy a választásnál és a döntésnél ez a mozzanat nem jelenti a mérleg nyelvét. [...] Ebben a jogi környezetben nincs értelme annak, hogy a törvény kiemelje a tényállást természetes közegéből, a szerződéses viszonyból, felidézve ezáltal esetleg azt a következményt is, hogy különböző felelősségi rendszerben kelljen megítélni ugyanazon káresemény egyes következményeit. E megoldás mellett szól az is, hogy így deliktualis kártérítési igény támasztásával nem kerülhetők meg a szerződésben a felek által megállapított felelősség-kizáró (korlátozó) kikötések.”³⁷

E felelősség rendszerszemléletéből következik, hogy a kimentés szigorítása és – a következményi károk vonatkozásában – az előreláthatósági klauzula ezen felelősségi rendszer pillérei. Bármely elem változása kihat magára a felállított felelősségi rendszerre. Harmadik pilléerként azonban, lényegében a kontraktuális felelősségi szabályok védelmi vonalaként kell idevonunk a párhuzamos igényérvényesítést, a deliktualis alapot kizáró szabályt is. Az indokolás azon érvelése, hogy *egyensúlyi helyzet e kettő (nézetünk szerint e három) tényező együttes fennállása mellett alakítható ki a felek között a kockázatviselés szempontjából, vonja maga után azon következtetésünket, hogy a rendszer egyes szegmensei a felek által nem írhatók felül, tehát e szabályok nem diszpozitívként, hanem kizárólag kógensként értelmezhetők.*

³⁶ Koch–Kozioł: i. m., 194.

³⁷ VÉKÁS Lajos: Az új Polgári Törvénykönyvről. *Jogtudományi Közöny*, 2013/5, 240.

Álláspontunk szerint ugyanezt támasztja alá a Ptk. azon szabályozási megoldása, hogy a felelősség kizárásáról, illetve korlátozásáról (és annak határaitól) külön rendelkezik.

A *non-cumul szabály tehát véleményünk szerint szintén kógens norma*. Ezzel szemben az *irodalmi álláspontok tipikusan diszpozitívnak tekintik*,³⁸ azaz a felek e szabálytól eltérhetnek. Azonban a vitás kárhelyzetek többségében a károsult pontosan olyankor kívánná a szerződési felelősségi szabályok féltetését, amikor előre nem látható okból állna be nála káresemény. A *non-cumul* szabály diszpozitivitása visszahatna a kontraktuális felelősségi rezsím komolyságára és súlyára. Ezáltal e szabály diszpozitívként való minősítése nem lenne képes a kontraktuális és deliktuális felelősség határterületi problémáinak feloldására.

A *szabály imperatív vagy kógens jellegét illetően* ugyan nem foglal állást *Fuglinszky Ádám*, de hozzáfűzi, hogy a kontraktuális felelősség egyik legfontosabb strukturális kérdését rendező normáról van szó, amely a kontraktuális felelősség körébe tartozó szabályok megkerülésének kivédését van hivatva szolgálni. Mindazonáltal elismeri, hogy a felelősség kizárását vagy korlátozását engedő szabály a kontraktuális felelősségi szabályok eltérést engedő természetére is utalhatnak.³⁹ Véleményünk ezzel ellentétben az, hogy a felelősség kizárását vagy korlátozását engedő norma kivételes jellege is alátámasztja a fő szabályként érvényesülő kógenciát.

5. Egyes halmazati problémák a magyar kártérítési jogban: „szigorú” deliktuális felelősség és kontraktuális felelősség

5.1. Termékfelelősség

A jogalkotó a Ptk. hatálybalépését megelőzően hatályos Termékfelelősségi törvény (1993. évi X. törvény) 12. §-át nem emelte be a kódexbe. E szakasz szerint a törvény rendelkezései nem érintik a károsultnak a szerződészegéssel, illetve a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályain alapuló, vagy külön jogszabályban meghatározott igényérvényesítési lehetőségeit. A Ptk. nem hivatalos indokolása szerint *„ez a rendelkezés a szabályozás logikájából adódóan a termékfelelősségi törvényben is felesleges volt. A törvénybe integrálást követően fel sem merülhet, hogy a termékfelelősség érintené a károsult egyéb igényérvényesítési lehetőségeit. Ebből következően a rendelkezés elhagyása tartalmi változást nem eredményez.”*

A szakirodalomban fellelhető álláspontok egymástól eltérőek a tekintetben, vajon a termékfelelősségi szabályok mellett az 500 euró összegét meg nem haladó kártérítési igények vagy esetleg a már termékfelelősségi alapon elévült kártérítési igények más felelősségi alapon (szerződési vagy deliktuális felelősség) érvényesíthetők-e.⁴⁰

³⁸ VÉKÁS Lajos: A Ptk. 6:142. §-hoz fűzött magyarázat. In: Vékás Lajos–Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, 1544.

³⁹ FUGLINSZKY Ádám: *Kártérítési jog*. HVG-ORAC, Budapest, 2015, 75.

⁴⁰ FUGLINSZKY: i. m., 588–590.

A termékfelelősségi irányelvből fakadó maximumharmonizációs kötelezettség szem előtt tartásával a kérdés elsősorban nem úgy merül fel, hogy vajon a károsult a vele szerződő féllel szemben érvényesíthet-e kártérítési igényt a termékfelelősség alapján. A kérdés sokkal inkább az, hogy a jogalkotó a Ptk.-ba beemelt, de a közösségi jogi termékfelelősségi szabályoknak prioritást biztosító szabályozással szemben – szintén a Ptk. rendelkezésével, a *non-cumul* szabállyal – állíthat-e fel korlátot?

Véleményünk az, hogy a magyar állam jogharmonizációs kötelezettségét sértené meg, ha az uniós joggal ellentétes nemzeti szabályt alkotna, így a Ptk. 6:145. §-a nem értelmezhető akként, hogy az kizárná a szerződő felek között a termékfelelősségi alapon fennálló kártérítési igény érvényesítését. További megválaszolandó kérdések merülhetnek még fel abban a körben is, hogy vajon a termékfelelősségi szabályok mellett, azok által ki nem merített terjedelemben, érvényesíthet-e a károsult más deliktális vagy kontraktuális felelősségi alapon kártérítési igényt, vagy sérelemdíjat követelhet-e.

Álláspontunk szerint tehát termékfelelősség és kontraktuális felelősségi alap kollíziójakor nem az adott igényhalmazati kérdésben, nem a kártérítési kauza felett kell döntenet, hanem a törvényhalmazati nézőpontból speciális, magasabb szintű⁴¹ európai uniós irányelvnek való megfelelésre kell törekedni.

Véleményünk az, hogy az irányelv a termékfelelősségi szabályok prioritását a termékár fogalmi meghatározásával, különös felelősség kiképzésével úgy biztosítja tehát, hogy törvényhalmazati kérdésekre reagál, de nem teremt kizárólagos, tehát a párhuzamos igények érvényesítését teljes mértékben kizáró szabályt. Ez azt jelenti, hogy elsődlegesen termékfelelősségi kérdésként kell kezelni az ilyen jellegű kártérítési igényeket. E speciális felelősségi jogalappal szemben teljesen ellentétes kiindulópontot jelent a *non-cumul* szabály, amely a szerződési jogalappal szemben nemcsak prioritást, hanem azon túlmenő kizárólagosságot is ad. *Törvényhalmazati szempontból* tehát e két szabály kollízióját a termékfelelősség javára kell feloldani.

5.2. Visszterhes szerződések megszegésével okozott kárért való felelősség és a veszélyes üzemi felelősség „szintje”⁴²

Elviekben – a Ptk. indokolása és a kommentárirodalom megállapítása szerint – a szerződésszegésből eredő károkért való felelősség is legalább olyan szigorú, mint a veszélyes üzemi felelősség.

Összehasonlítván e két tényállást, a kontraktuális felelősség körében véleményünk szerint a Ptk. alapján kialakuló gyakorlat nagyobb kört határoz meg majd azon okoknak, amelyek a szerződő fél ellenőrzési körén kívül esnek, szemben az üzemben tartó mentesüléséhez szükséges működési körrel. A körülmény előreláthatósá-

⁴¹ Vesd össze a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény 2. § (4) bekezdésével. A jogszabályok megalkotásakor biztosítani kell, hogy a jogszabály [...] c) megfeleljen a nemzetközi jogból és az európai uniós jogból eredő kötelezettségeknek.

⁴² PUSZTAHELYI Réka: A veszélyes üzem üzembentartója szerződésszegésével okozott károkért való felelősség. In: Sági Edit (szerk.): *Decem anni in Europaea Unione III: Civilisztikai Tanulmányok*. Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc, 2015, 138–149.

gával párhuzamba állítható a veszélyes üzem esetében az objektív elháríthatatlanság kritériuma, amely az üzemben tartót a lehetséges károsodásokkal szembeni védekezésre, megelőző intézkedésekre sarkallják. A jogalkotó azonban a kontraktuális felelősség tényállásába egy szubjektív elemet is csempészett: a károkozás (szerződészegést) eredményező körülmény elháríthatósága szubjektív, elvárhatósági alapon vizsgálendő (nem volt elvárható, hogy a körülményt elkerülje vagy a kárt elhárítsa). Ezáltal a kontraktuális felelősség alóli kimentés lehetősége – a szubjektív elháríthatatlanság esetkörével kibővülve – meghaladja az üzemben tartó mentesülési körét, ebből következően *a kontraktuális felelősség gondossági mércéje nem érheti el a veszélyes üzem objektívizált (objektív) felelősség szintjét.*⁴³

Egy további és alapvető problémára Fürst László munkája kapcsán utaltunk. A halmazati kérdést elvágólag eldöntő szabály miatt bizonyos tényálláselemek teljesen háttérbe szorulnak, irrelevánsakká válhatnak. A veszélyes üzemi felelősség körében a kárért felelőssé tett személy mentesülése, az okozati összefüggés vizsgálata, a megtérítendő károk köre, valamint a kármegosztás kérdése alapvetően azon múlott, hogy a káresemény veszélyes üzemnek minősült. Így a károsult jávára és a károkozó terhére billentette át a bizonyítási szükséghelyzet problémáját. A kontraktuális felelősség esetében e tény jóformán súlytalanná válik, figyelembe véve akár azt a körülményt is, hogy a szerződészegés esetében tipikusan vélelmezhetjük az okozati összefüggést. Akár előállhat az a következmény is, ha a bíróságok a *non-cumul* szabályát szigorúan betartva ítélnek majd, hogy *bizonyos veszélyes üzemi tényálláscsoportok egyszerűen feloldódnak.*⁴⁴

5.3. Speciális deliktuális felelősség és szerződési jogcím konkurálása más nemzeti jogokban

A jog-összehasonlítás módszerét újból segítségül hívva mindenképp érdemes egy pillantást vetni arra, hogy a szigorú kártérítési felelősséget vizsgáló fent említett európai magánjogi összehasonlító tanulmánykötetben miről számolnak be az egyes nemzeti jogi szabályozásokat ismertető szerzők.⁴⁵

⁴³ Mindazonáltal az objektív elháríthatatlanság határa a legújabb bírói gyakorlatban egyre „szigorúbb” szinten értelmezett: „Az elháríthatatlanság akkor állapítható meg, ha – a technika adott fejlettségi szintjére és a gazdaság teherbíró képességére is figyelemmel – objektíve nem áll fenn a védekezés lehetősége. Ezt a körülményt azonban mindig a konkrét ügyben, az adott társadalmi viszonyok közepette kell értékelni, szem előtt tartva, hogy az egyensúly megteremtése mellett is az a végső cél, hogy a kár elkerülhető legyen.” (EBH 2002. 748.) Ugyanígy az objektíve elhárítható károsulti magatartás miatt felelt a vasút üzemben tartója abban az esetben is, amikor a károsult alkoholfogyasztása következtében hozott irracionális döntése miatt (átnászik a vagon tetején, ahelyett hogy megkerülné) a vasútállomáson lévő – veszélyes üzemnek minősülő – magasfeszültségű vezetékkel való érintkezése miatt komoly sérüléseket szenvedett. (EBH 2004. 1026.)

⁴⁴ Különösen igaz ez a szórakozási célokat szolgáló és tipikusan laikus tömegeket vonzó amatőr sportok és sportolási tevékenységek körében, akár egy vízcúszda, egy bobbálya vagy akár egy mászófal jelenik is meg lelki szemeink előtt.

⁴⁵ Hozzá kell fűznöm, hogy a konkrét „Questionnaire”-ben feltett kérdés a következő volt pontosan: „Does your law of contract offer the possibility of a claim based on strict liability in cases where there is also a strict liability in tort?” Számos ország felelőse azonban e kérdésre is elsősorban igényhalmazati szempontból vizsgálódva válaszolt. Egyes nemzeti jogokról írt beszámolóban a felelős – így a német jogról Jörg Fedtke

Az osztrák jog a kauzák szabad versengése alapján a károsult szabad választására bízza, melyik jogi alapon érvényesít kárigényt.⁴⁶ A belga jog a *non-cumul* megoldást követi, a Semmitőszék (*Cour de Cassation*) a szerződési és szerződésen kívüli kártérítési igények halmazát tagadja. Az 1970-es évek elején lefektette azokat az elveket, kivételes feltételeket, amelyek fennállása esetén elismeri a kumulációt: ezek: 1. a magatartást nem lehet szerződésszegésként leírni, minősíteni és 2. jogellenes magatartásból származó kárt nem lehet olyan kárként minősíteni, mint amely a szerződésszegésből is eredhetett volna.⁴⁷ A cseh jog nem különbözteti meg a kontraktuális és a deliktuális felelősséget.⁴⁸ Az angol jog hasonlóképpen elfogadja általánosságban a kontraktuális és deliktuális igények konkurálását.⁴⁹ A francia jog, a fentebb elmondottakkal egyezően a *non-cumul* elv talaján áll, a halmazati kérdést alapvetően tehát az dönti el, van-e szerződéses kapcsolat a károsult és a károkozó között (a károsodott utas váltott-e vonatjegyet vagy sem).⁵⁰ A görög jog szerint ugyanaz a magatartás egyidejűleg kiválthat szerződési vagy deliktuális felelősséget, ám a szerződésszegés csak abban az esetben tekinthető deliktumnak, ha szerződés hiányában is jogellenes magatartásnak minősülne. Az ilyen károkozói helyzet azonban nem gyakori.⁵¹ Az olasz jogban hasonlóképpen lehetséges, hogy ugyanaz a magatartás egyidejűleg kontraktuális és deliktuális felelősséget is megalapozzon.⁵² A holland jog szintén engedi a kártérítési igények konkurálását.⁵³ A lengyel ptk. 443. szakasza a kártérítési jogcímek versengését szintén lehetővé teszi. Egy már létező kötelelemnek a nem teljesítése vagy nem megfelelő teljesítése nem zárja ki a szerződésen kívüli felelősséget, hacsak a már korábban létező kötelelem tartalmából más nem következik. Ezen túlmenően a szerződési kötelezettségeknek a megsértése olykor a kártérítési követelés deliktuális alapját igazolja (például bank, jogász, építész, posta stb. felelőssége).⁵⁴ A spanyol jogról adott jelentés kiemeli, hogy bár a szerződés és a deliktuális kárkötelelem eltérő érdeket véd, azonban általánosan elfogadott a felelősségi jogi alapok konkurálása, különösen, ha a szerződésszegés a károsult személyi sérülését eredményezi. A spanyol legfelsőbb bíróság kifejlesztette a magánjogi felelősség egységes doktrínáját, amely alapján önmagában a szerződéses jogviszony megléte nem zárja ki a deliktuális felelősséget, erre azonban csak akkor kerülhet sor, ha szigorúan a szerződéses kötelezettségek körében jelentkezik a károkozó magatartás. Még ebben az esetben sem kizárt az, hogy a károsult a kártérítési igényét deliktuális alapon érvényesítse, ha a szerződésszegés egyben a má-

és Ulrich Magnus, a dél-afrikai jogról Johann Neethling, az Egyesült Államok jogáról Gary T Schwartz – viszont szigorúan a kérdésre választolt.

⁴⁶ KOCH, Bernhard A.–KOZIOL, Helmut: Austria. In: Koch–Koziol: i. m., 15.

⁴⁷ COUSY, Herman–DROSHOUT, Dimitri: Belgium. In: Koch–Koziol: i. m., 61.

⁴⁸ TICHÝ, Luboš: Czech Republic. In: Koch–Koziol: i. m., 84. A kötet lezárta (2002) követően, a 2012-ben elfogadott új cseh polgári törvénykönyv is ilyen szabályozási koncepciót követ. Vesd össze: 2012. évi február 3-i törvény a polgári törvénykönyvről, 2913. szakasz.

⁴⁹ ROGERS, W. V. Horton: England. In: Koch–Koziol: i. m., 109.

⁵⁰ GALAND-CARVAL, Suzanne: France. In: Koch–Koziol: i. m., 131.

⁵¹ KERAMEUS, Konstantinos D.: Greece. In: Koch–Koziol: i. m., 178.

⁵² BUSNELLI, F. D.–COMANDÉ, Giovanni: Italy. In: Koch–Koziol: i. m., 218.

⁵³ DU PERRON, Edgar–VAN BOOM, Willem H.: Netherlands. In: Koch–Koziol: i. m., 244.

⁵⁴ NESTEROWICH, Mirosław–BAGINSKA, Ewa: Poland. In: Koch–Koziol: i. m., 259.

sokkal szemben tanúsítandó általános gondossági kötelezettséget sérti, az általános károkozási tilalomba ütközik. Továbbá nemcsak a károsult választhat szabadon a kártérítési jogi alapok között, hanem ez a lehetőség a bíróságot is megilleti annak érdekében, hogy a károsultat a legmegfelelőbb és a legteljesebb kompenzációhoz hozzásegítse.⁵⁵ A svájci jogról adott beszámoló kiemelte a régi magyar Ptk. alapján kialakult magyar bírói gyakorlattal egyező megoldást. A szerződésen kívüli szigorú felelősség – bizonyos kivételekkel – elnyeli, magába olvasztja az egyidejűleg fennálló kontraktuális felelősséget.⁵⁶

Összefoglalva a felvillantott szabályozási megoldásokat, észlelhetjük, hogy a szigorú felelősség területén (így különösen a veszélyes üzemi felelősség vagy a termékfelelősség körében) az egyes nemzeti jogok döntő többsége a kártérítési jogcímek halmozódását elismeri, különösen azokban az esetekben, ha a károsult érdeke úgy kívánja, ha a szerződésszegés egyben deliktumnak is minősül, vagy ha a szerződésszegés személyi sérüléssel jár. Nem szabad megfeledkezni azonban arról, hogy az egyes nemzeti jogokban a szerződésszegésből eredő kártérítési és a deliktuális kártérítési felelősség különböző módon kapcsolódik egymáshoz, és e viszonyuk alapvetően befolyásolja a konkuráló jogcímekről való döntést.

6. Következtetések és javaslatok

Összefoglalván megállapításainkat, a szerződési jogi kártérítési jogi alapnak általában prioritást kell biztosítani. A fent kiemelt határterületeken azonban véleményünk szerint a károsult számára hátrányosabb következménnyel jár, ha kártérítési igénye szigorúan csak kontraktuális alapra helyezhető. Különösen igaz ez olyan esetekben, amikor nyilvánvalóan olyan magatartást értékelünk szerződésszegésként, amely rendkívül távoli kapcsolatban áll a szerződés tényleges tartalmával, így különösen a Ptk. 6:146. § alapján a teljesítés során okozott károk körében.

Az alábbiakban tekintsünk át néhány *alternatív megoldást, amellyel a kártérítési alapok konkurálása rendezhető.*

„A *non-cumul* szabály eltörlése”: A feltárt szakirodalmi megállapítások alapján azt a következtetést kell levonnunk, hogy a Ptk. 6:145. §-ban rögzített ún. *non-cumul* szabály eltörlése mellett több érv szól, mint fenntartása mellett. Az alábbiakban viszont meg kell vizsgálni, milyen hatással jár e szabály kivezetése a Ptk. kontraktuális felelősségi rendszeréből. Ha feltételezzük, hogy a szerződési felelősséget és a megtérítendő károkat meghatározó szerződési szabályok kógensek, akkor az alábbi hatások jelentkezhetnek.

Valós kockázatosztáson alapuló, visszterhes ügyletek esetében problémát jelent, ha a *non-cumul* szabályt félretesszük – feltéve, ha a felek kölcsönösen és átgondoltan alakították a szerződésszegésért fennálló felelősséget, a megtérítendő károk, az esetleges következmények tudatában, és a szerződési egyensúly fennáll. Ha a *non-cumul* szabály hiányában a szerződő fél károsult kártérítési igényét

⁵⁵ MARTIN-CASALS, Miquel-RIBOT, Jordit-SOLÉ, Josep: Spain. In: Koch-Koziol: i. m., 294.

⁵⁶ WIDMER, Pierre: Switzerland. In: Koch-Koziol: i. m., 330.

a deliktuális felelősségi alapra helyezhetné, nyilvánvalóan sérülne a szerződési szabályok prioritásának elve. Ebben az esetben viszont nem irányíthatja-e a bírói minősítést az a körülmény, hogy a Ptk. 6:146. § a szerződés teljesítése során okozott károkra is a szerződésszegésért való felelősség szabályait rendeli alkalmazni. *Leszkoven László* is hangsúlyozza, hogy a 6:145. §-hoz hasonló jogrendező elgondolás jelenik meg ebben a szakaszban is: „a károsult és a károkozó közötti szerződéses kapcsolat akkor is meghatározza a kötelezett által okozott károkért való felelősség minősítését, ha a magatartás nem illeszkedik határozottan a szerződéses szolgáltatás teljesítésének vonalába”.⁵⁷

A károsult deliktuális alapon érvényesített kártérítési követelése esetében alapját veszíti a következményi károkra szabott előreláthatóság és a károsultat terhelő bizonyítási kötelezettség, mégsem lesz parttalan a kártérítés, hiszen a deliktuális felelősség előreláthatósági szabálya erre visszahat. Itt viszont problémaként jelentkezhethet, hogy a deliktuális felelősség körében nincs szabály arra, hogy a szándékos károkozásakor az előreláthatóság elve nem érvényesül.

Amennyiben a bíróság a kontraktuális jogi alaptól eltekint, az ingyenes szerződések kötelezettjének felelőssége megemelkedhet, de ez nem minden esetben lesz igaz, hiszen a károkozó magatartás felróhatósága értékelésekor régóta érvényesülő elv, hogy aki más érdekében jár el, annak gondossága is enyhébb elvárások alá esik. Viszont, amíg a Ptk. szerződési szabálya itt egységesen kezeli az ingyenes szerződés kötelezettjének a főszolgáltatásra vonatkozó és a kísérő-védő kötelezettségek megsértése miatti felelősségét, addig deliktuális alapon már nem kell ilyen egyöntetűen vizsgálni. A dologi károk vagy testi sérülést eredményező magatartása már eltérő megítélés alá eshet, mint pusztán a teljesítés körében beálló tisztán szerződésszegő magatartása. A 6:145. § kivezetése nem jelenti viszont azt, hogy a szerződő felek a szerződésen kívül okozott károkért való felelősséget a szerződésükben ne zárhassák ki.

A non-cumul szabály felszámolása viszont eljárásjogi problémát eredményezhet. Az új polgári perrendtartás tervezete szerint: „A bíróság – törvény eltérő rendelkezése hiányában – a felek által előterjesztett kérelmekhez és jognyilatkozatokhoz kötve van.”⁵⁸ Kérdéses, hogy az előterjesztett kereset jogi alapja vonatkozásában mennyi mozgásteret van a bírónak, hiszen a szerződési felelősségi szabályok prioritását azáltal kell biztosítani, hogy a felperes által deliktuális alapon előterjesztett kártérítési követelést is az esetek jelentős részében, a szerződéses viszonyra tekintettel, kontraktuális alapon kellene elbírálni.

„Kivételes szabályok egyes versengő igényekre”: Második lehetséges megoldás lehet az általános non-cumul szabály helyett a szerződési jogban vagy konkrét védendő felelősségi szabályok körében elhelyezni kivételes, párhuzamos igényérvényesítést kizáró szabályokat. Így például az előrelátható károk körét meghaladó deliktuális kártérítési igények vonatkozásában annak kizárását, hogy a szerződő fél egyoldalúan eltérhessen a szerződésben foglaltaktól, az előzetesen kialakított kockázatelosztástól. Véleményünk szerint a szerződésben rögzített felelősségkizá-

⁵⁷ LESZKOVEN László: *Szerződésszegés a polgári jogban*. Wolters Kluwer, Budapest, 2016, 167.

⁵⁸ A polgári perrendtartásról szóló törvény tervezete, 2. § (2) bekezdés.

ró vagy korlátozó kikötéseknek egyébként akkor is érvényesülnie kell a Ptk. 6:526. §-a alapján, ha deliktuális alapon érvényesíti a károsult a kártérítési igényét.

„A *non-cumul* szabály valóban diszpozitív megfogalmazása”: Harmadsorban fontolóra vehető az az elképzelés, hogy a *non-cumul* szabály diszpozitív tartalmat nyerjen, amely viszont jelenlegi megfogalmazásából és a szerződési felelősségi szabályok fent kifejtett rendszerszemléletéből nem tűnik ki. A Ptk. rögzíthetné azt is, hogy a felek kifejezett megállapodása alapján a szerződésszegéssel okozott károknak deliktuális alapon való érvényesítését egymás vonatkozásában kölcsönösen kizárhatnák. A Ptk. 6:146. §-a alapján a szerződésszegés körébe tartozó, illetve az e felelősség alapján elbírálendő magatartások is tisztábban körvonalazódnak.

„A *non-cumul* szabály mellett kivételek fenntartása”: A védendő jogtárgy (személyi integritáshoz fűződő érdek és dolog épségéhez fűződő tulajdonosi érdek) felől közelítve, és az irányadó bírói gyakorlatra támaszkodva javasolta a Catala-terv is a *non-cumul* elv szigorúságának enyhítését. Javasoljuk, hogy a Polgári Törvénykönyv egyértelműen rögzítse, hogy a fokozottan veszélyes tevékenységgel összefüggésben okozott személyi sérülésekből fakadó sérelemdíj és kártérítési igények érvényesítésére a Ptk. 6:145. §-ában foglalt, a párhuzamos igényérvényesítést kizáró szabály ne legyen alkalmazandó.

Abstract

The Civil Code (Section 6:145.) excludes the possibility of parallel delictual claims of compensation for damages arising from breach of contract (*non-cumul*). This essay deals with the concept of *concurrency of law* and the concept of *cumulation of causes of action* and the relationship between contractual remedies and other sanctions grounded on a non-contractual basis. It examines the French doctrine of *non-cumul*, the proposal of DCRF and certain methods among the European legal systems. This essay analyzes briefly the two situations where the contractual and delictual bases could compete with each other and the application of the above mentioned provision may generate problems.